

Número 137
Maig-Juny
2005

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

EDITORIAL
ARTICLES
CRÒNICA D'ACTIVITATS
OPINIÓ

el butlletí

Edició:

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3

08240 Manresa

Telèfon 93 873 16 06

Correu-e: aarb@manresa.org

WEB: <http://www.manresa.org/aarb>

Coordinació

Laura Sardans

Disseny i composició

Anna Martí

Consell Assessor

Joan Badia Josep Llobet

Enric Castells Mercè Matas

Francesc Gasol Roser Parcerisas

Ester Llobet Jaume Rius

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

450 exemplars

EDITORIAL

Doncs si, si, ho veuen bé. La foto de la nostra portada és, ni més ni menys Sant Jaume d'Olzinelles. Fins i tot semblaria bucòlica la mescla d'unes innocents ovelles amb el nostre patrimoni romànic primer, oi?

Però més enllà de les imatges primeres, ja no gosem ni tan sols mostrar-los la veritable dimensió de la desídia humana, materialitzada en aquest antic i noble edifici romànic català. D'uns anys ençà, aquesta fantàstica esglésiola, que ben bé podria ser exemple del nostre primer romànic rural, ha esdevingut estable per a diversos animals, i el seu estat interior és lamentable, amuntegant arreu piles d'excrements i brutícia diversa. A l'entorn, una tanca impedeix al visitant aproximar-se per veure de prop aquesta vergonya i, tanmateix, protegint els animals dels perills exteriors.

Potser algú trobaria lògic el raonament que, essent propietat privada, tot plegat és correcte que sigui tractat a conveniència del seu legítim propietari. Permetin-nos discrepar. No creuen que ja n'hi ha prou d'aquesta demagògia? Potser l'ombra llastimosa de la desamortització encara ens pesa, com un llast, per privar-nos de gaudir amb tota plenitud d'allò que conforma la nostra memòria i el nostre patrimoni, però comença a ser hora que els nostres dirigents pensin en solucions raonables i encarin, d'una vegada per totes, el camí de la dignitat i posin en valor allò que ens demostra qui som, d'on venim i, sobretot, com volem ser.

Mentrestant, els Amics de l'Art Romànic del Bages seguirem lluitant per aconseguir sensibilitzar qui convingui en benefici del patrimoni i la cultura medieval al Bages. Proper objectiu: Sant Jaume d'Olzinelles.

La Junta

Manresa, en el segle XIV, era una important ciutat de 5.000 habitants, [ref. altres ciutats a Catalunya] i estava sota jurisdicció reial. Fou una ciutat econòmicament pròspera, si tenim en compte que estava allunyada de les principals rutes comercials de l'època, que eren les marítimes. Una riquesa que augmentaria amb la construcció de la

Sèquia, el canal de rec que al llarg de 26 quilòmetres, portava l'aigua del riu Llobregat fins a la ciutat, la construcció de la qual s'inicià l'any 1345. Aquest auge econòmic es reflectí en tots els àmbits de la ciutat, algun d'ells tan espectaculars com la construcció del magne edifici de la Seu, sota la direcció del prestigiós arquitecte Berenguer de Montagut, o les altres grans esglésies com la del Carme (també a càrrec del mateix arquitecte), la de Sant Domènec o la de Sant Miquel. El sistema de finançament i funcionament polític de la ciutat fou el mateix que el d'altres viles i ciutats, però amb molta més empenta, i això suposà que la crisi del segle XIV, general a Catalunya, gràcies a aquesta inèrcia no fos present fins entrat el segle següent. La historiografia local ha considerat el segle XIV, amb unanimitat i raó, com "el gran segle" de Manresa.

La documentació

La tesi parteix d'un buidatge exhaustiu de tot el fons de protocols notariais pertanyents als segles XIII i XIV que es custodien a l'Arxiu

Històric de Protocols de Manresa i el més modest -arran de les vicissituds històriques de la ciutat- de l'Arxiu de la Seu de Manresa. El constitueixen uns 800 lli-

galls, els quals, amb excepció -com dels de la Seu, formen una sèrie sense quasi cap llacuna documental.

Aquest treball ha proporcionat 305 documents (10 pel segle XIII; 268 pel segle XIV i 27 pel segle XV), dels quals 145 proporcionen informació sobre la mobilitat del còdex entre els homes i dones de l'època (però bàsicament els primers): compravendes, empenyoraments, recuperació de llibres prestats, promeses de retorn del llibre prestat, ordres de vendes, donacions de llibres fossin "pures" (com els llegats testamentaris), en usdefruit, o per raó de litigi o deute, i en aquest cas, a un tercer (notari, jutge o persona amb alguna autoritat) com a garantia, i encants de béns relictos.

Això ha permès donar una visió molt dinàmica de la vida cultural de l'època des de la perspectiva del llibre, a diferència de la més estàtica que ofereixen les investigacions que, tradicionalment, s'han basat en les tipologies dels

EL LLIBRE I LA LECTURA A MANRESA ALS SEGLES XIII I XIV

Miquel Torras

1 Aquest article és un breu resum de la tesi doctoral defensada per l'autor, amb el títol de *L'escriptura i el llibre a la Catalunya Central als segles XIII i XIV*, i dirigida pel Dr. Jesús Alturo i Perucho, catedràtic de Paleografia, Diplomàtica i Codicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. La tesi fou llegida en data del 8 de març de 2004, a la sala d'actes de l'Arxiu Nacional de Catalunya, amb un tribunal compost pels següents membres: Dr. M. Mundó i Marcet, catedràtic emèrit de la U.A.B., Dra. M. J. Azevedo Santos, professora de la Universitat de Coimbra, Dr. J. M. López Villalba, professor de la U.N.E.D. de Madrid, Dr. J.M. Sans i Travé, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, i el Dr. J. Medina, professor de la U.A.B., i fou qualificada amb la màxima nota. Aquesta tesi es realitzà amb dins el marc i l'ajuda dels projectes "La escritura y el libro en Cataluña (siglos XII-XIV)" BHA00-0431, i "Cultura y educación en la Cataluña medieval" BHA2001-2036, concedits ambdós pel Ministerio de Ciencia y Tecnología al Seminari de Paleografia, de Diplomàtica i de Codicologia de l'esmentada universitat.

inventaris de béns relictos i testaments com a fons documentals exclusives per a la investigació. Aquesta elecció té la seva lògica perquè allí s'apleguen una gran quantitat de mencions libràries per document. Hi ha encara una raó historiogràfica, i és que abans de la primera meitat del segle passat, en què molt poc hi havia escrit amb rigor científic al respecte, i menys encara una metodologia desenvolupada, per tal d'oferir unes referències sòlides, unes fites clarament visibles, el camí més ràpid i segur era aquest. Com dic, aquests inventaris eren realitzats a la mort de l'espòs per tal que la seva vídua pogués heretar -si era el cas- els béns familiars, i anaven a càrrec del notari que passava cambra per cambra i anotava escrupolosament des de l'objecte més fútil o malmès de la casa fins als béns més preuats, entre aquests els llibres, o en el seu cas la biblioteca, i pel fet de disposar d'un llistat de títols de llibres, no per això sabem com s'aplegaren al llarg de la vida del possessor; el cas dels testaments és el mateix, amb dues particularitats: que de les biblioteques, i més encara si aquestes eren notables en nombre i de caràcter professional, no se n'esmentava l'hereu (normalment algun familiar) per ser una cosa prou òbvia pel testador, i els llibres sovint circulaven fora de l'abast de les plomes dels notaris, i per això els testaments tampoc permeten veure com es dispersaven les biblioteques.

Finalment, una altra font documental han estat les visites pastorals de la diòcesi que es conserven a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, i si bé han aportat poca informació, no per això és menys important.

Per acabar aquest comentari dedicat a les fonts, cal dir que quasi la totalitat de la documentació aportada és inèdita, i que aquest

aspecte de la història de Manresa encara no havia estat pràcticament estudiat.

Els grups socials

Ja ha estat coneguda en gran mesura la vida social i l'activitat econòmica de la ciutat en aquests segles, a partir dels estudis que féu el nostre historiador i arxiver Joaquim Sarret i Arbós, l'historiador més destacat, complet i útil que ha tingut Manresa. Per tant, he partit d'un estudi per grups socials ja realitzat, i que ha proporcionat les referències històriques per a la investigació, atès que la lectura, als segles xiii i xiv tenia un caràcter sobretot professional.

Els jurisperits i els notaris

Els jurisperits foren el grup social de la ciutat que més llegiren i més llibres posseïren, juntament amb els eclesiàstics. Per a entendre la seva relació amb els llibres, he combinat els coneixements que es tenia de caràcter socioeconòmic amb les notícies biogràfiques que proporcionà Sarret i Arbós sobre els possessors, juntament amb les conclusions que podia extreure de la documentació que generà la seva biblioteca. Les conclusions són clares: en primer lloc el llibre era una eina de treball al servei de la comunitat i del jurista, el qual sovint es promocionava personalment mitjançant l'exercici de càrrecs de govern en el municipi. És a dir: molts foren els polítics de l'època. Per això les biblioteques tenien, en general, un caràcter pràctic. Aquest fet és conseqüència de la difusió del dret comú, el qual prové del dret romà, atesa la creixent complexitat de la societat baixmedieval, que suposà ja aleshores el relegament del dret feudal a un segon pla, però no d'una manera absoluta, ja

que el terme de Manresa era limítrof amb terres de senyors feudals i encara era indispensable conèixer-lo, com ho mostra algun còdex del liber iudicum escrit damunt paper, i per tant copiat almenys al segle xiii. Hom ha pogut observar al llarg de l'estudi la formació i dispersió de les biblioteques juntament amb els preus, només a l'abast d'uns pocs homes erudits i alhora rics.

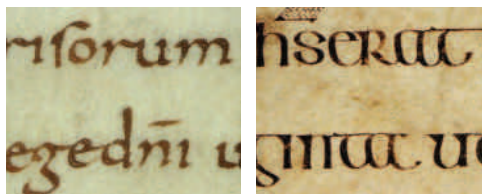
Els principals jurisperits manresans foren Ramon Saera, el qual fins i tot redactà un comentari sobre la licitud dels censals i violaris. La seva biblioteca estava composta de vuitanta-tres còdexs, la meitat jurídics i l'altra meitat teològics. Els còdexs de contingut teològic els llegà als diferents ordes religiosos de la ciutat, en un seu molt interessant testament, ja comentat en el seu moment per l'historiador i cronista de la ciutat, Mn. Gasol. Per donar una idea del gran valor econòmic d'aquesta biblioteca, cal pensar que el preu d'un còdex jurídic oscil·lava entre 200 i 300 sous, mentre que un obrer que treballava aleshores en la construcció de la Seu cobrava 1 sou diari (!), i que el gran Berenguer de Montagut, per la direcció d'aquests treballs en cobrava 2 de diaris.

Ramon d'Esglésies, amb una biblioteca d'uns 30 còdexs, fou molt actiu en la compra i venda de còdexs, pel que cal pensar en que posseïa una biblioteca fixa i una altra de mòbil; cal destacar en la seva biblioteca unes Hores il·luminades amb or.

Entre els jurisperits rellevants per a la ciutat, cal esmentar també a Galceran Andreu, actiu durant la segona meitat del segle xiv, i també amb una biblioteca mitjana, del qual encara hi ha un carrer amb el seu nom a tocar de la Seu, on -se suposa- hi hauria tingut casa seva.

Finalment, és de destacar que la presència de Bernat d'Olzinelles, segurament l'actiu jurista de la cort reial, en la compra i venda de còdexs a Manresa, mostra com havia de ser de lucratiu el comerç librari dins dels ambients erudits catalans de l'època.

La formació professional dels notaris es caracteritza pel seu caràcter artesanal o tècnic. Això es reflecteix en les biblioteques, les quals són molt reduïdes, i en moltíssimes hi manquen llibres de temàtica notarial, ja que, com dic, l'aprenentatge era de mestre a deixeble. Només un molt bon notari es decidia a adquirir una cultura jurídica. Cal destacar entre les mencions libràries la notícia que Pere de Gostemps, manresà d'origen i protonotari reial, escrigué unes Distinciones, llibre destinat a l'aprenentatge del dret a la universitat, obra que caldria localitzar i estudiar.

Els eclesiàstics

Juntament amb els jurisperits i els notaris, són el grup social -amb un grau de riquesa i formació molt heterogeni- que més relació tingueren amb la cultura llegida i escrita. Aleshores (i en part encara ara) llegir i escriure tenia sentit si era útil, és a dir: o bé es defensaven uns privilegis i lleis de la ciutat i del regne, o bé es buscava conèixer el funcionament del cos humà per tal guarir-lo si emmalaltia, o bé se cercava la salvació de l'ànima pròpia i del pròxim, pecadores per naturalesa, per tal d'apropar-les a Déu. Aquesta darrera

dimensió religiosa i espiritual de la persona era aleshores responsabilitat de la comunitat, i per tant formava part de les relacions socials quotidianes i en conseqüència acceptada tàcitament, però ja en el segle XIV es veuen indicis de canvi.

La Seu

Hi ha una general manca d'estudis per al període baixmedieval referents a les canòniques, ja que s'ha considerat que són anys de decadència per a l'orde de sant Agustí. Valoració general que contrasta amb la prosperitat de la Seu, dins del ja esmentat marc social i econòmic de la ciutat de Manresa.

Hom ha pogut documentar la biblioteca litúrgica de la Seu, composta per uns 50 llibres litúrgics que abasten totes les tipologies de l'època. A més a més, cadascuna de les 30 capelles havia de tenir els seus missals i els llibres litúrgics necessaris per a les celebracions. Aquests llibres se'ls procurava el beneficiat, però els pagava el titular del benefici. A més a més de la litúrgia com a responsabilitat, els canonges, en tant que alhora monjos, tenien la pregària com un dels eixos de la seva vida. Per això la Seu disposava de Breviaris i Saltiris encadenats damunt de taules per als qui no en tenien o no se'ls sabien de memòria.

No he pogut trobar, però, la biblioteca teològica i jurídica-canònica, si bé havia de ser-hi d'una manera evident per la importància que donava l'orde a l'estudi del dret canònic, i de la qual en resten referències indirectes (entre les quals les visites pastorals). En la circulació de còdexs que es creà amb la canònica com a eix, es poden distingir tres direccions: a) la circulació interna, per la qual no hi ha compravendes entre els canonges, sinó donacions i

lliuraments en usdefruit, i molts dels còdexs passaven per mans del paborde; b) les entrades de llibres dins la canònica, amb dues modalitats, com eren les donacions testamentàries i les adquisicions directes dels canonges, i b) les sortides de llibres mitjançant vendes, empenyoraments. Ara bé, la Seu, en tant que "persona jurídica", també podia utilitzar-los com a bé comú en cas de conflicte amb altres institucions eclesiàstiques.

El clergat secular

En general, el clergat secular tenia un baix nivell cultural. Posseïen alguns llibres litúrgics, però també d'altres de lúdics. Però com totes les generalitzacions, cal matisar-les. El cas colpidor del prevere Francesc, que vivia a Manresa, a lloguer, amb poques més possessions que la roba que portava, en el seu inventari de béns relictos només hi havia quatre llibres de contingut religiós, mostra de l'alta valoració en que tenia un humil prevere pels llibres del seu ministeri. Un altre cas il·lustratiu són els rectors de Castelltallat i de Súria, aleshores llogarrets de poques cases, un jurisperit i l'altre batxiller en lleis, els quals compraren i vengueren, prestaren i reberen en préstec, es relacionaren amb jurisperits de Manresa, i llegaren els seus llibres (uns 12 cadascun) a la seva mort. Aquest saber jurídic, juntament amb l'autoritat moral que els atorgava la seva condició de clergues, els convertiren en persones clau en les decisions que afectaven a tots els habitants.

Els ordes mendicants

Com en el cas de la Seu, hom topa novament amb la manca d'estudis per als ordes mendicants en el període baixmedieval, també con-

siderats de decadència. I cal esmentar novament que aquestes institucions religioses a Manresa eren condicionades més pel marc econòmic i social en el que vivien, que per la dinàmica interna de l'ordre. Tot i que en la present investigació no he pogut documentar amb prou satisfacció aquests ordes, és indubtable el seu fort arrelament a la ciutat, com ho mostra la construcció dels temples en els que hi feien culte, i les tensions, a vegades molt fortes, que es generaren entre ells, i especialment amb la canònica manresana.

Les clarisses

Com és sabut, el monestir d'aquest orde fou construït sota la invocació de sant Blai i de Sant Llätzer. Si jutgem pels cognoms de les monges, moltes procedien de les famílies més benestants de la ciutat. Hi ha documentades donacions de llibres de teologia al monestir, com la de l'esmentat Ramon Saera, pel que el grau d'alfabetització havia de ser alt. bviament, això xocava amb el que disposava la regla de l'orde pel que feia a la relació amb els llibres, ja que per a una vida de pregària i amor al pobre, tan sols els llibres litúrgics per al prevere, i els devocionals (si s'esdevenia que la monja entrava a l'orde ja sabent llegir) eren necessaris, però sempre per dessota de la pregària interior. Cert que el llibre era un objecte amb un contingut espiritual, però també amb un alt valor econòmic, i aquest fet no escapà a sant Francesc ni a santa Clara, fills de famílies burgeses i riques, i els consideraren pràcticament incompatibles amb el seu ideal evangèlic de pobresa.

Els predicadors i els carmelites

En general, tots els ordes mendicants foren

laxos en el compliment del vot de pobresa, fruit la seva interacció obligada i constant amb una societat que vivia un imparable enriquiment econòmic. La presència dels temples monumentals en els que es feia vida, dóna una idea de la magnificència del culte i de la seva popularitat.

D'entre totes les biblioteques, cal destacar la de fra Bernat Oller, d'origen manresà, prior general dels carmelites sota l'obediència del papa d'Avinyó, que es composava de 143 llibres, llegats tots al convent del Carme de la ciutat. És una biblioteca molt interessant, atesa la pràctica absència de llibres jurídics i litúrgics, com dic, els més comuns i difosos en la majoria de biblioteques d'aleshores. Contenia obres de les següents temàtiques: teologia; obres de pensament politicosocial i filosòfic; llibres de sermons, aplecs de sermons i concordances, les quals esdevingueren bàsiques per a un estudi científic de la Bíblia, llibres de retòrica (matèries que demostra el gran interès i consciència del deure de la predicació com a mendicant; llibres d'Aristòtil (sense especificar títols) i Lògica; i llibres de matemàtiques, de viatges i de geografia; i finalment d'astrologia i de medicina. En general la biblioteca mostra a un home immers en el seu temps, amb clars interessos polítics, preocupat per l'activitat pastoral i amb una línia de pensament clarament racionalista per a l'època, que tenia com a referent filosòfic a Aristòtil.

Els metges i els apotecaris

Els Figuerola, pare i fill, foren els metges més destacats de la ciutat. El pare cursà els estudis complets a la universitat, i aconseguí ser metge reial, gràcies a la qual cosa es creà una sòlida posició econòmica. La necessitat de

tenir el seu fill al costat per a que gestionés el patrimoni familiar, féu que aquest el fes sortir de l'Estudi General quan tan sols era batxiller, i la resta de la seva formació fos feta mitjançant l'afermament. Aquesta progressió fou completada amb estratègiques aliances matrimonials. La seva biblioteca estava composta per mig centenar de llibres, amb una gran diversitat de temàtiques: cirurgia, antidotaris, filosofia natural (inclòs Aristòtil), terapèutica: teoria mèdica, astrologia i el llibre de mnemotècnia d'Arnau de Vilanova.

És constatada l'existència de nissagues d'apotecaris a Manresa, i fins i tot una pràctica endogàmica dins del grup. La seva formació es feia mitjançant el sistema de l'afermament, és a dir: la relació mestre-deixeble en el treball quotidià. És probable també que no hi hagués encara un control de la seva pràctica mèdica per part de la ciutat. Això ajudaria a explicar perquè les seves biblioteques eren pobres (tan sols l'ús de l'antidotari i els receptaris) quan en altres indrets de la corona ja es donaven signes de canvi al respecte. Sí que és cert que existia en aquest sector una gran competència a la ciutat. Quan una persona no podia pagar-se un metge, acudia a l'apotecari, i quan tampoc s'ho podia permetre, havia de recórrer als barbers i cirurgians, els quals posseïen una formació mèdica teòrica sovint nul·la, i tenien, entre altres tasques, la de fer operacions quirúrgiques, amb un risc evident per a la vida del malalt.

Ciutadans, menestrals i mercaders

El concepte de ciutadà és molt genèric, ja que inclou tota persona que pagava impostos al municipi, i per això tenia dret a formar part dels òrgans de govern de la ciutat. També, la diferència usual entre menestral i mercader, és

que el primer es dedicava a la producció de béns de consum i el segon a la seva comercialització. En el cas de Manresa, allunyada de les rutes comercials més actives, aquesta distinció no és tan clara i els primers sovint havien de comercialitzar el seu propi producte.

Les seves biblioteques eren similars, però modestes. Hom hi troba força capbreus, llibres en blanc, llibres de comptes, cèdules, albarans, cartes de propietat i, en general, un important arxiu personal, resultat de la gestió per escrit del seu negoci; els llibres gramaticals que utilitzaren a l'escola, i que utilitzarien els seus descendents; els litúrgicodevocionals. He documentats fins a 30 còdexs de contingut jurídic entre els seus inventaris, sens dubte destinats a la venda, però transaccions que no es feien mai mitjançant notari. En cap cas he documentat llibres específics sobre l'art de la mercaderia.

Que l'ambient cultural de Manresa no coincidia amb el de les grans ciutats europees com Barcelona, molt més obert i culte, pot mostrar-ho el cas del mercader Jaume Sarta, destinat a París i a Holanda per una companyia manresana d'exportació de safrà, el qual, a la seva mort, disposava d'una biblioteca que contenia els títols litúrgicodevocionals comuns a la resta de biblioteques de Manresa, però amb enquadernacions luxoses, en el que sembla un clar cas d'ostentació. És una lectura dels títols de la seva biblioteca que em sembla evident, ja que l'estada en els regnes del nord d'Europa, on aleshores era florent el corrent religiós de la Devotio Moderna, que cercava una vivència més espiritual, més interioritzada i menys social, almenys l'hauria posat en contacte amb el llibret de Thomas de Kempis, La imitació de Crist, "best-seller" a l'època atribuït a Jean Gerson.

Dins d'aquest grup i dins del sector social de Manresa no lector (però recordem-ho, sí oient) l'expressió de la religiositat no es feia mitjançant la lectura del llibre, sinó per altres mitjans artístics, centrats en l'edifici i el culte religiós, és a dir: en l'església. La vivència religiosa era cercada a través de la paraula, de la música, de les arts plàstiques, i no en la lectura, i per tant era més popular que teològica.

La noblesa

Com és el cas arreu de Catalunya, les biblioteques d'aquest grup social eren molt reduïdes, tal com es pot comprovar en les referències que apporto dels Cardona, dels Ribes i dels Mont-rodon, totes limitades a còdexs de contingut "administratiu", dels quals es té constància perquè utilitzaven els serveis dels notaris de l'escrivania de Manresa. Però cal destacar el cas excepcional de la família Rajadell que en data de 1406, disposava de 20 còdexs, amb títols força singulars, com un De Marco Polo, evidentment el Llibre de les Meravelles, diversos llibres d'història, o un Menestralia de Frederic [II de Sicília].

Conclusió

A nivell general, i pel que fa als títols dels llibres, els més llegits són els següents: En primer lloc els de temàtica jurídica: els del Corpus Iuris Ciuilis, Corpus Iuris Canonici, i les obres d'autor de juristes medievals, preferentment els juristes glossadors de Bolonya, per sobre dels comentadors; en segon lloc els estrictament litúrgics i els litúrgicodevocionals (com el Breviari, les Hores de Santa Maria, el Saltiri i els Salms), grup dins del qual caldria incloure-hi el tan llegit llibre bíblic del Gènesi; els gramaticals, utilitzats per

l'aprenentatge a les escoles; els de contingut mèdic, però no tant els d'autors que eren estudiats a les universitats, sinó sobretot llibres als quals podia accedir un lector no especialitzat; els filosòfics (sobretot els de lògica, llibres que cal relacionar amb els gramaticals i l'estudi a l'escola); els de caràcter lúdic, com els llibres de romanços, o bé els de cançons, grup del que es pot dir poca cosa perquè no se'n dona el títol, i és possible que moltes mencions de llibres de caràcter genèric corresponguin a aquest grup, però la documentació ho calla.

La transmissió cultural a l'època baixmedieval seguia essent bàsicament oral. El llibre era un objecte econòmic molt car, i per tant d'accés força limitat (el preu d'un llibre jurídic podia arribar a valer fàcilment el salari d'un obrer de tot un any). Això determinava qui era el lector i per tant la temàtica del còdex, de caràcter bàsicament funcional, professional. La societat manresana lectora de llibres era molt compacta socialment. També ho era la que no llegia, en una mateixa inèrcia d'enriquiment material, en la qual es construïen els grans edificis esmentats, la magnitud dels quals feia imprescindible la col·laboració de tota la ciutat. Cap dels títols trobats permet pensar que la lectura fos un lloc de retir per a consciències esquinçades del teixit social, i la revolta a través del llibre i la lectura a Manresa encara es faria esperar. Al voltant del llibre es creà un notable comerç a nivell econòmic, però si el llibre tenia un valor material elevat era perquè en darrer terme era portador d'un saber o missatge espiritual i intel·lectual que era necessari de conèixer, i que en darrer terme constituïa la garantia de la seva actualitat i supervivència, i per tant un factor cohesionador de la vida social.

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Corbera d'Ebre. Foto: Arxiu MM i C

Església de l'Assumpció. Foto: Arxiu MM i C

Sortírem a les 6 del matí de Manresa després de carregar les maletes a l'autocar, esmorzàrem pel camí i ens dirigírem a Corbera d'Ebre, a la Terra Alta, on el Parlament de Catalunya va declarar "lloc d'interès històric". Una munió de cases enrunades donen constància d'allò que fins el 1938 va ser la vila. La Sra. Mercè Matas, membre de Junta, llegeix un breu resum del que va ser la Lleua del Biberó. Des del símbol del poble, l'església de Sant Pere, a la part mes alta del poble, on el nostre amic Lluís ens va donar un fort ensurt, vàrem poder veure la serra de Pàndols i la de Cavalls, escenari dels 116 dies d'enfrontament, dita la Batalla de l'Ebre. Pel camí que ens porta a dalt anàrem veient les lletres fetes per diferents artistes, en record dels morts per la guerra en el dit "Abecedari de la Pau".

Tot seguit ens adreçàrem cap a Gandesa, a la Terra Alta, on primer hi vàrem visitar el Celler Cooperatiu,

d'estil modernista, obra de l'arquitecte Cesar Martinell, deixeble de Gaudí, acabat de construir el 1919. Fèrem un passeig pel poble visitant algunes cases importants i l'església dedicada a l'Assumpció, amb una interessant portalada romànica del s.XIII.

Acabàrem la visita del matí al Centre d'Estudis "Batalla de l'Ebre", amb un audiovisual molt colpidor. Vàrem dinar a l'hotel on ens allotjàvem i després del cafè ens dirigírem a Calaceite. Aquest poble, situat a la comarca del Matarranya, és declarat Conjunt Històric Artístic i el configura un seguit de palaus i edificis públics, situats al voltant de la plaça major i de l'església parroquial, entre carrers i porxos, predomina la pedra i el ferro forjat en les arcades, portes, finestres i balconades.

Sortint de Calaceite, ens dirigírem a Vallderoures, província de Terol i de la Comarca del Matarranya, conjunt monumental més important de tot

VALLDEROURES (MATARRANYA) 7 i 8 de maig de 2005

CRÒNICA D'ACTIVITATS

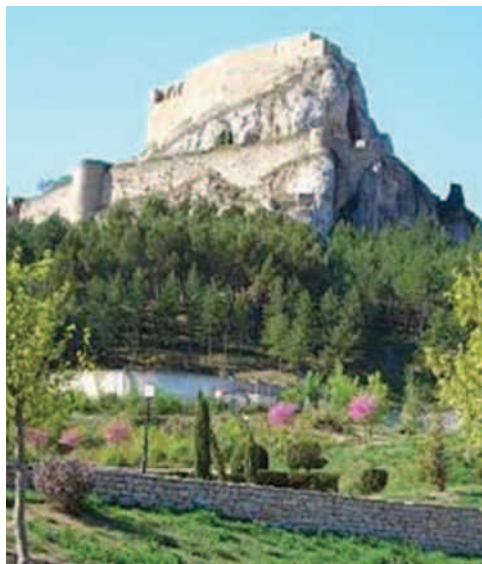
aquest territori de l'Ebre, on visitarem l'església gòtica de Santa Maria la Major i el Castell-Palau gòtic del segle XIV-XV. Fou senyoriu de la Mitra de Saragossa, i està declarat Conjunt d'interès cultural.

Tornada a l'Hotel de Gandesa on ens allotgem. De bon matí, després de l'esmorzar, ens dirigirem a Morella, població situada a l'extrem nord de la Comunitat Valenciana; i capital de la comarca "Els Ports". A l'aparcament hi trobem el nostre President amb la seva família i la Sra. Ester Llobet, membre de la Junta, que ens fa de guia per la Ciutat i per la part alta de la mateixa on s'hi ubica el Castell, per on hi han passat Ibers, romans, àrabs i cristians, i que han contribuït a transformar-lo i destruir-lo. S'hi arriba per un costerut camí que fan la majoria dels nostres socis. A sota el castell s'hi troba l'església arxiprestal de Santa Maria la Major, s.XII-XIII, on en Jaume Moya, soci de l'Entitat, ens hi fa una breu explicació.

Tornant ja del passeig, d'un bon dinar i de fer algunes compres, retornem cap a Manresa tot passant per Horta de Sant Joan, a la Terra Alta, on hi fem una visita, a càrrec del Sr. Jaume Moya, veient el Casc antic i l'Església Parroquial.

*Interior del Castell Zona que pertanyia el Bisbe.
Foto: Arxiu MM i C*

Castell de Morella. Foto: Arxiu MM i C

VALLDEROURES (MATARRANYA) 7 i 8 de maig de 2005

CRÒNICA D'ACTIVITATS

El dia 29 de maig passat vàrem realitzar la sortida a la Serra de l'Albera. De bon matí sortírem de Manresa en direcció l'Alt Empordà, on una de les primeres coses que vàrem poder visitar fou una de les viles empordaneses més noble i antiga de la comarca: Peralada. De Peralada cal destacar el seu antic castell així com també una de les joies de l'art romànic de l'Alt Empordà: el claustre del convent de Sant Domènec, únic vestigi de l'antic monestir del segle XI.

En finalitzar aquesta visita ens esperava un bon dinar al poble de Colera, després del qual vàrem emprendre la ruta que ens portaria fins al Monestir de Sant Quirze. Abans però, de camí cap al Monestir, vam poder visitar les esglésies romàniques de Santa Maria de l'Om i Sant Julià de Rabós.

Seguidament arribàrem a l'església de Santa Maria de Colera la qual només vàrem poder veure des de l'autocar doncs, com a anècdota, cal dir que els del Consell Comarcal de Figueres ens van recomanar no entrar-hi si no volíem agafar puces.

Finalment, i abans del retorn cap a Manresa, visitàrem el Monestir de Sant Quirze de Colera, primitiu exemple d'edifici monàstic d'època carolíngia fundat al segle VIII. No obstant l'any 935 es va consagrar una nova basílica, que és la que veiem avui en dia, dedicada a Sant Quirze i Sant Andreu. El Monestir està en obres des de fa temps ja que s'hi estan portant a terme diverses excavacions arqueològiques.

Claustre del convent de Sant Domènec. Foto: Arxiu

Santa Quirze de Colera. Foto: Arxiu

La Serra de l'Albera (Alt Empordà). 29 de maig de 2005

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Muntanya de Montserrat.
Foto: *Laura Sardans*

El passat 19 de juny vàrem efectuar la tradicional sortida de final de curs amb una matinal a Montserrat. El divendres anterior el Sr. Francesc Villegas i Martínez ens va introduir amb la seva magistral conferència "Montserrat: una muntanya, un santuari" a la història d'aquest màgic racó del Bages.

El diumenge de bon matí sortírem de Manresa un nombrós grup de socis en direcció a Santa Cecília de Montserrat on la Sra. Ester Llobet, que ens feu de guia, ens explicà la història i vicissituds de dit monestir, construït l'any 946 i regit per la regla de Sant Benet. D'aquest, unit posteriorment al Monestir de Montserrat, en destaca la seva planta de tres naus i els corresponents absis decorats amb arcuacions llombardes, típiques de l'època. En acabar la visita al monestir vàrem poder disfrutar d'un bon esmorzar amb coca i llonganissa al mateix refugi de Santa Cecília.

Després d'esmorzar ens adreçarem ja cap al Monestir de Montserrat on ens esperava la visita al Museu, que des de l'estiu del 2004 estrena nou emplaça-

Santa Cecília de Montserrat. Foto: *Laura Sardans*

ment. Aquí, amb una visita guiada, vàrem poder contemplar, a les diverses sales, des de pintura i escultura moderna on s'hi exposa, entre una sèrie d'obres d'artistes de renom internacional, una important col·lecció de pintura i escultura catalanes de mitjan segle XIX a mitjan segle XX, amb treballs de Rusiñol, Casas, Nonell, Picasso i Dalí, des de mostres de d'arqueologia de l'Orient Bíblic, així com la secció anomenada "Nigra Sum" on es mostra l'evolució de la iconografia de la Mare de Déu de Montserrat al llarg dels segles. Acabada la visita al Museu es deixà temps lliure per poder donar una volta pel Monestir abans del retorn cap a Manresa.

OPINIÓ

"I reiterem la nostra preocupació esmentada a l'editorial. No és acceptable que un monument com Sant Jaume d'Olzinelles resti degradant-se per motiu de ser utilitzat com a estable d'animals. Uns quants membres de la Junta Directiva de l'Entitat hi fèrem cap fa uns dies, i observàvem impotents la deixadesa del lloc, i el mal que uns animals en captivitat poden arribar a generar dins i fora del monument. A més, per adobar-ho, la brutícia s'acumula a l'exterior, i no sembla pas que hi hagi cap mena de planificació per a prevenir els danys i malestar causats per tant negligent actuació. Caldria que l'administració i els propietaris en prenguessin bona nota."

AMICS
DE L'ART
ROMÀNIC
DEL BAGES

**Consulteu
i participeu
del dia a dia
de l'entitat
a la pàgina web:
www.manresa.org/aarb**

Born, 6 - Manresa
Tel. 93 875 39 00
Fax 93 875 16 55

manresa@viatgesmasanes.com

Saclosa, 21. MANRESA. Tel. 93 872 79 98

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

“tràmit”
ASSESSORIA TÈCNICA

Àngel Guimerà, 34-2n-2a, 08241 Manresa
Tel. 93 872 05 85, Fax 93 875 31 47
tramit2003@tramit.net, www.tramit.net

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL

Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa
Tel. 93 873 85 00
www.futurauto.citroen.es